

انتظارات بزرگ

اشتباه نکنید، این بار قرار نیست دربارهٔ رمان معروف چارلز دیکنز، «انتظارات بزرگ»، که آن را در فارسی با نام «آرزوهای بزرگ» ترجمه کرده‌اند چیزی بنویسیم، در واقع سرمقالهٔ این شماره رشد آموزش جغرافیا را به «انتظارات بزرگ از دبیران جغرافیا» اختصاص داده‌ایم. اما نگران نباشید. بر آوردن این توقعات یا انتظارات، خارج از حد توان شما نیست.

دبیران جغرافیا در کلاس‌های درس با سؤالات بسیاری از دانش‌آموزان روبه‌رو می‌شوند که برخی از آن‌ها خارج از محدودهٔ برنامهٔ درسی جغرافیا و سرفصل‌های مربوط قرار دارند، اما دانش‌آموزان به دلیل رخ دادن پدیده‌های خاصی در سرتاسر جهان که دربارهٔ آن‌ها سؤال دارند، گمان می‌کنند پاسخ‌گویی به سؤالات یا پدیده‌های رخ داده در مکان‌های جغرافیایی از وظایف دبیر جغرافیاست یا اگر وظیفهٔ او نباشد، وی بهتر می‌تواند به این سؤال‌ها پاسخ گوید چون «جغرافیای خوب است!» به تعبیر دانش‌آموزان، دبیر جغرافیا کسی است که «دنیا در مُشت اوست!» و می‌تواند دور دنیا را در هشتاد روز طی کند و بنابراین سؤال‌های مربوط به پدیده‌های این دنیا را بهتر می‌تواند پاسخ دهد. حالا ما دبیران جغرافیا کاری نداریم که آیا این برداشت‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از ما درست است یا خیر، اما از این زاویه به انتظارات دانش‌آموزان توجه می‌کنیم که «عجب فرصتی!».

دبیران جغرافیا به راستی فرصت‌های زیادی پیدا می‌کنند تا دانش، مهارت و ارزش‌های خود را به دانش‌آموزان منتقل کنند. شاید دبیران سایر درس‌ها چنین فرصت‌هایی پیدا نکنند. خیال نکنید که فقط دانش‌آموزان کشور ما از دبیران جغرافیای خود چنین توقعی دارند. مطالعهٔ آموزش جغرافیا در سایر کشورهای جهان نیز نشان می‌دهد که در آن کشورها نیز اوضاع چنین است و دبیران جغرافیا با سؤال‌های فراوانی در باب وقایع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روبه‌رو هستند که در زندگی روزمرهٔ دانش‌آموزان مطرح شده‌اند و این دبیران تنها گروه آموزگاران به حساب می‌آیند که می‌توانند به آن‌ها پاسخ گویند؛ از پرسش از مسائل مربوط به آموزش شهروندی گرفته تا ارزش‌گذاری عناصر و عوامل سازندهٔ محیط زیست و حفاظت از آن و حتی حفاظت از آثار فرهنگی و ناآرامی‌های سیاسی و قومی در نواحی مختلف جهان تا جغرافیای تولید و تبادل موادمخدر در نقشهٔ جهان و اخبار مربوط به آن.

دبیران ارجمند جغرافیا تاکنون در پاسخ‌گویی به این سؤالات، به قول معروف «کم نیاورده‌اند». آن‌ها با صبر و شکیبایی و با روش و نگاه علمی به مسائل مطرح شده و با توجه به قوانین و اصول جغرافیا و استدلال جغرافیایی، پرسش‌های مطرح شده را موشکافی، علل آن را بررسی، مکان وقوع آن‌ها را مشخص و پیامد آن‌ها را بررسی می‌کنند و راه‌های احتمالی حل مشکل را توضیح می‌دهند. برای مثال مسئلهٔ تولید و تبادل موادمخدر می‌تواند به اجزای تحلیلی فوق تقسیم شود و مورد بحث کلاس قرار گیرد که در واقع یک استدلال و بحث و تحلیل جغرافیایی از مکان‌های تولید آن‌ها تا تبادل و اقتصاد موادمخدر و جغرافیای آن را دربرمی‌گیرد. طرح چنین مباحثی فرصت ارزشمندی در اختیار معلم و دبیر جغرافیا قرار می‌دهد که حتی به مرزهای فراتر از برنامهٔ درسی مدون حرکت کند و آنچه را که مورد نیاز دانش‌آموزان است و با زندگی روزمره و آیندهٔ آنان سر و کار دارد به بحث بگذارد و از این طریق به دانش‌آموزان کمک کند. برای مثال، طرح بحث تولید و تبادل و جغرافیای موادمخدر فرصت توضیح دربارهٔ پیامدهای اعتیاد، سلامت فرد معتاد، وضعیت اقتصادی و اجتماعی فرد معتاد و نظایر آن را فراهم می‌سازد و دبیر جغرافیا (با اینکه این موارد در برنامهٔ درسی جغرافیا گنجانده نشده) می‌تواند هشدارهای لازم را به دانش‌آموزان بدهد و سلامت آینده و بهداشت اجتماعی و آیندهٔ آنان را به قول معروف «بیمه» کند.

مثال‌های دیگر در این زمینه فراوان و فضای سرمقاله برای بحث و بررسی گستردهٔ آن‌ها کم است. اما خلاقیت و نوآوری‌های معلمان جغرافیا، همراه با تخصص در آموزش مهارت‌های تفکر و اندیشه و حل مسئله، انتها ندارد و معلمان می‌توانند با روش استدلال جغرافیایی و مطرح کردن این‌گونه مباحث یا غنیمت گرفتن سؤالات دانش‌آموزان در باب مسائل اجتماعی و سلامت، کلاسی پر نشاط و همراه با آینده‌نگری برای دانش‌آموزان به ارمغان آورند.

احساس غربی نمی‌کنید. فکر نکنید که دانش‌آموزان فقط در کشور ما با دبیران جغرافیا احساس نزدیکی می‌کنند و سؤال‌های خود را در همهٔ زمینه‌ها از آنان می‌پرسند. در همهٔ کلاس‌های درس جغرافیا در اکوادور، ساحل عاج، شیلی، میانمار، و لیبی هم دبیران جغرافیا با بارانی از سؤال‌های کنجکاوانه و تفکربرانگیز دانش‌آموزان روبه‌رو هستند و آنان هم با شما احساس همدلی می‌کنند. موفق باشید.

سیاوش شایان